

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

مرکز همدان

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

گروه علوم تربیتی

عنوان پایان نامه :

بررسی میزان تأکید کتابهای ادبیات رشته علوم انسانی دوره متوسطه

بر تربیت هنری دانش آموزان

دانشجو : چنگیز داودپور

استاد راهنما : دکتر یحیی معروفی

استاد مشاور : دکتر بداله خرم آبادی

شهریور ۱۳۹۰

تقدیم بہ فرزندم سیاوش

کہ نامش یادآور پاکئی و نجابت است.

Abstract

Purpose:

the emphasis of secondary education literature text books on fostering student's education.

Research metod :

Methodology in the present research is of synthetic type (qualitative and quantitative) and on the basis of content analysis. Statistical population in this research includes literature textbooks of 2nd and 3rd grade and the book of literary terms of 3rd grade of high school and all the high school literature teachers which have at least B.A degree and have been teaching in the city of Bijar in the academic year 2010-2011. Due to the limit of the statistical population, sampling has not been done and population and sample are equal. The required information in this research is collected by content analysis checklist and research-designed questionnaire.

Validity of the methods by content validity on the basis of experts' views and reliability of them by concordance coefficient of referees (arbitrators) for content analysis checklist and Cronbach's alpha for teachers' questionnaire was calculated and specified as 0.92 and 0.93, respectively.

The collected data have been analyzed using descriptive statistics including frequency, percent, average and inferential statistics including one-tailed (one-sided) t-test.

Finding's:

- 1- The resulted findings of content analysis indicate that developing the aesthetic sense, encouraging curiosity, encouraging innovation, boosting the critical morale, and producing artistic works have been highly emphasized and the evaluation method of the studied books has much concordance with artistic training approach.
- 2- On the basis of the resulted findings of the content analysis, the literature book of the 3rd grade more than that of the 2nd grade has emphasized on developing the artistic sense, encouraging curiosity, encouraging innovation, boosting the critical morale, and producing artistic works. But the concordance of its evaluation approach with artistic training approach is less than the literary devices of the 3rd grade.

Moreover, except doing the assignments in the framework of producing artistic works, in other artistic training components, emphasis has been more on the literature of the 2nd grade.

- 3- The findings of the research indicate that there is difference between the observed average and the theoretical average of the population with 95 percent reliance and the observed average is higher than the theoretical average; in other words the amount of emphasis on all the six components of the artistic training is meaningful.

Key words:

of this research include: artistic training, textbooks, literature of high school

دانشگاه پیام نور

Payame Noor University
Faculty: Literature and Humanities

Thesis Submitted for the Award of Master of M.A.,
In History and Philosophy of Education

Department of Educational Sciences

Title:

The emphasis of secondary education literature
text books on fostering students art education

Student: Changiz Davoodpoor

Supervisor: Dr. yahya Maroofi

Advisor: Dr. yadolla Khormabadi

September 2011

تقدیر و تشکر

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

با سپاس به پیشگاه پروردگار هستی که بشریت را به زیور علم و دانش آراست. معلم چشمه‌سار پاکترین و بی‌آلایش‌ترین عشقه‌است که زمزمه حرکتش ترنم کمال است، اوست که در قلبش مهر و عطوفت، در سرش شور تعلیم و در کلامش اندرز جاری است. بدینوسیله جا دارد از زحمات بی دریغ استاد راهنمای این پایان نامه، جناب آقای دکتر یحیی معروفی کمال تقدیر و تشکر را داشته باشم که در طول این دوره با بزرگواری برای پاسخ گویی به سؤالات و رفع اشکالات این حقیر وقت گذاشته و هموار در هر زمانی که نیاز بود ده از کمک و راهنمایی به اینجانب دریغ ننمودند و با عنایت و دلسوزی اینجانب را در انجام این کار پژوهشی یاری نمودند. همچنین از استاد مشاور این پایان نامه جناب آقای دکتر یدالله خرم آبادی برای مساعدت و همفکری به اینجانب در انجام پایان‌نامه کمال تشکر را دارم. بدون شک نقاط قوت این پژوهش مرهون زحمات و کمک های این دو استاد بزرگوار است و کاستیهای آن متوجه شخص خودم می باشد. همچنین از تمامی اساتید گروه علوم تربیتی و به خصوص جناب آقای دکتر یوسف زاده که در شروع این پایان نامه مرا یاری نمودند کمال امتنان را دارم. همچنین وظیفه خود می دانم از دوستان عزیزم، از جمله آقای حسین الیاسی و آقای صمد طاهری برای زحماتی که برای اینجانب در انجام این پایان‌نامه کشیدند کمال تشکر را نمایم.

چکیده

هدف: بررسی میزان تأکید کتابهای ادبیات رشته علوم انسانی دوره متوسطه بر تربیت هنری دانش‌آموزان

بیان مسأله: تا چه حد کتابهای ادبیات رشته علوم انسانی دوره متوسطه بر تربیت هنری دانش‌آموزان تأکید دارند.

روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر از نوع ترکیبی (کیفی و کمی) و مبتنی بر تحلیل محتوا می باشد. در این پژوهش جامعه آماری شامل کتابهای درسی ادبیات پایه دوم و سوم و کتاب آرایه‌های ادبی پایه سوم متوسطه و کلیه دبیران ادبیات فارسی دوره متوسطه که در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ در شهرستان بیجار به تدریس اشتغال داشته‌اند می باشد. اطلاعات از طریق چک‌لیست تحلیل محتوا و پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شده است. روایی و پایایی به ترتیب ۰/۹۲ و ۰/۹۳ تعیین گردید. داده‌های جمع‌آوری شده با کمک آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد و میانگین و آمار استنباطی شامل آزمون t یک‌طرفه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌ها:

- ۱- یافته‌های حاصل از تحلیل محتوا حاکی از آن است که بر پرورش حس زیبایی شناسی، ترغیب کنجکاوی، ترغیب نوآوری، پرورش روحیه انتقادی و تولید آثار هنری در حد خیلی زیاد تأکید شده است و روش ارزشیابی کتابهای مورد مطالعه در حد زیاد با رویکرد تربیت هنری همخوانی دارد.
- ۲- بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل محتوا کتاب ادبیات فارسی پایه سوم بیش از کتاب ادبیات پایه دوم بر پرورش حس زیبایی شناسی، ترغیب کنجکاوی، ترغیب نوآوری، پرورش روحیه انتقادی و تولید آثار هنری تأکید دارد. ولی رویکرد ارزشیابی آن کمتر از آرایه‌های ادبی پایه سوم با رویکرد تربیت هنری همخوانی دارد. همچنین به استثنای انجام تکالیف در قالب تولید آثار هنری در دیگر مؤلفه‌های تربیت هنری بیش از ادبیات پایه دوم تأکید شده است.
- ۳- یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین میانگین مشاهده شده و میانگین نظری جامعه با ۹۵ درصد اطمینان تفاوت وجود دارد و میانگین مشاهده شده بالاتر از میانگین نظری است، به عبارت دیگر میزان تأکید بر تمامی مؤلفه‌های شش‌گانه تربیت هنری معنی‌دار است.

واژگان کلیدی این پژوهش عبارتند از: تربیت هنری - کتابهای درسی - ادبیات دوره متوسطه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	مقدمه
۲	۱-۱ بیان مسأله
۷	۲-۱ اهمیت و ضرورت مسأله
۱۰	۳-۱ اهداف تحقیق
۱۲	۴-۱ سؤالات تحقیق
۱۴	۵-۱ تعاریف مفهومی و عملیاتی مغزبرهای پژوهش
۱۴	۱-۵-۱ کتاب درسی
۱۵	۲-۵-۱ دوره توسطه
۱۵	۳-۵-۱ تربیت هنری
۱۶	۴-۵-۱ زیبایی شناسی
۱۷	۵-۵-۱ کنجکاوی
۱۷	۶-۵-۱ نوآوری
۱۸	۷-۵-۱ تفکر انتقادی
۱۹	۸-۵-۱ انجام تکالیف در قالب تولید آثار هنری
۱۹	۹-۵-۱ ارزشیابی هنری

فصل دوم: مباحث نظری و پیشینه تحقیق

مبانی نظری پژوهش

۲۱	مقدمه
۲۲	۱-۲ تربیت
۲۶	۲-۲ تعریف هنر
۲۸	۳-۲ تربیت هنری
۳۱	۴-۲ تاریخچه تربیت هنری
۳۱	۱-۴-۲ تربیت هنری در آغاز تاریخ بشر
۳۲	۲-۴-۲ تربیت هنری در یونان باستان
۳۴	۳-۴-۲ تربیت هنری در قرون وسطی
۳۴	۴-۴-۲ تربیت هنری در دوره رنسانس
۳۷	۵-۴-۲ تربیت هنری در عصر جدید
۴۷	۵-۲ پیامدهای اساسی تربیت هنری
۵۰	۱-۵-۲ کاربرد عواطف و احساسات
۵۱	۲-۵-۲ کاربرد حواس مختلف

۵۲	۳-۵-۲ رشد خودراهبری دانش‌آموزان.....
۵۲	۴-۵-۲ تسهیل یادگیری اجتماعی.....
۵۳	۶-۲ مبانی روانشناختی تربیت هنری.....
۵۳	۷-۲ رابطه درس هنر با تربیت.....
۵۵	۸-۲ ارتباط ادبیات و هنر.....
۵۸	۹-۲ شعر.....
۶۰	۱۰-۲ قصه.....
۶۱	۱۱-۲ نقش موسیقی و حرکات موزون در تربیت.....
۶۲	۱۲-۲ ضرورت هنر و کمک آن به تعلیم و تربیت.....
۶۶	۱-۱۲-۲ هنر یک محرک برای آموزش.....
۶۶	۲-۱۲-۲ کار هنری، خلاقانه و خودانگیخته.....
۶۷	۳-۱۲-۲ هنر به یادگیری کمک می‌کند.....
۶۸	۴-۱۲-۲ آموزش بر پایه هنر یک ضرورت برای پیشرفت.....
۷۰	۱۳-۲ جایگاه کتاب‌های درسی در برنامه درسی هنری.....

ابعاد تربیت هنری

۷۷	۱۴-۲ زیبایی‌شناسی.....
۷۸	۱-۱۴-۲ رویکرد معرفت زیبایی‌شناسی.....
۸۰	۲-۱۴-۲ رابطه زیبایی‌شناسی و تربیت هنری.....
۸۱	۱۵-۲ ماهیت کنجکاوی.....
۸۲	۱-۱۵-۲ ریشه و رشد کنجکاوی.....
۸۲	۲-۱۵-۲ کنجکاوی و اضطراب.....
۸۳	۱۶-۲ خلاقیت و آفرینشگری.....
۸۶	۱۷-۲ تفکر انتقادی در حوزه تربیت.....
۸۹	۱-۱۷-۲ نقادی هنری.....
۹۱	۱۸-۲ انجام تکالیف در قالب آثار هنری.....
۹۴	۱-۱۸-۲ تولید هنری (ساخت اثر هنری).....
۹۶	۱۹-۲ ارزشیابی هنری.....
۱۰۲	۱-۱۹-۲ دشواری‌های ذاتی ارزشیابی هنری.....
۱۰۳	۲-۱۹-۲ ابزارها و روش‌های ارزشیابی در حوزه هنر.....

مبانی تجربی پژوهش

۱۰۹	تحقیقات داخلی.....
۱۱۹	تحقیقات خارجی.....
۱۲۳	جمع‌بندی.....

فصل سوم: روش انجام تحقیق

مقدمه	۱۲۵
۱-۳ روش انجام تحقیق	۱۲۶
۲-۳ جامعه آماری	۱۲۸
۱-۲-۳ کتب درسی ادبیات رشته علوم انسانی مقطع متوسطه	۱۲۸
۲-۲-۳ جامعه دبیران	۱۲۹
۳-۳ روش نمونه‌گیری و حجم نمونه	۱۲۹
۱-۳-۳ کتب درسی	۱۳۰
۲-۳-۳ دبیران	۱۳۰
۴-۳ ابزار جمع‌آوری اطلاعات	۱۳۰
۵-۳ روایی ابزار تحقیق	۱۳۱
۶-۳ پایایی ابزار تحقیق	۱۳۱
۷-۳ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۱۳۲

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات

مقدمه	۱۳۳
۱-۴ تجزیه و تحلیل کیفی سؤالات به تفکیک سؤال	
۱-۱-۴ تحلیل سؤال اول	۱۳۴
۲-۱-۴ تحلیل سؤال دوم	۱۳۵
۳-۱-۴ تحلیل سؤال سوم	۱۳۶
۴-۱-۴ تحلیل سؤال چهارم	۱۳۷
۵-۱-۴ تحلیل سؤال پنجم	۱۳۸
۶-۱-۴ تحلیل سؤال ششم	۱۳۹
۲-۴ تجزیه و تحلیل کمی سؤالات به تفکیک سؤال	
۱-۲-۴ تجزیه و تحلیل سؤال اول	۱۴۰
۲-۲-۴ تجزیه و تحلیل سؤال دوم	۱۴۲
۳-۲-۴ تجزیه و تحلیل سؤال سوم	۱۴۴
۴-۲-۴ تجزیه و تحلیل سؤال چهارم	۱۴۶
۵-۲-۴ تجزیه و تحلیل سؤال پنجم	۱۴۸
۶-۲-۴ تجزیه و تحلیل سؤال ششم	۱۵۰
۷-۲-۴ تجزیه و تحلیل سؤال هفتم	۱۵۲

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱۵۵	مقدمه
۱۵۷	۱-۵ یافته‌های تحقیق
۱۵۷	۱-۱-۵ سؤال اول
۱۵۸	۲-۱-۵ سؤال دوم
۱۵۹	۳-۱-۵ سؤال سوم
۱۶۰	۴-۱-۵ سؤال چهارم
۱۶۱	۵-۱-۵ سؤال پنجم
۱۶۲	۶-۱-۵ سؤال ششم
۱۶۳	۷-۱-۵ سؤال هفتم
۱۶۵	۲-۵ بحث و نتیجه‌گیری
۱۶۷	۳-۵ پیشنهادها
۱۶۷	۱-۳-۵ پیشنهادهای کاربردی
۱۶۸	۲-۳-۵ پیشنهادهای پژوهشی
۱۶۹	۴-۵ محدودیت‌های پژوهش
۱۶۹	۱-۴-۵ محدودیت‌های درونی یا در اختیار محقق
۱۶۹	۲-۴-۵ محدودیت‌های بیرونی یا خارج از اختیار محقق

۱۷۰ پیوست‌ها

۱۷۹ فهرست منابع

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۴۰.....	جدول شماره ۴-۱ میزان تأکید کتابهای درسی ادبیات بر پرورش حس زیبایی‌شناسی.....
۱۴۱.....	جدول شماره ۴-۲ نتایج آزمون t برای پرورش حس زیبایی‌شناسی.....
۱۴۲.....	جدول شماره ۴-۳ میزان تأکید کتابهای درسی ادبیات بر ترغیب حس کنج‌کاوی.....
۱۴۳.....	جدول شماره ۴-۴ نتایج آزمون t برای ترغیب حس کنج‌کاوی.....
۱۴۴.....	جدول شماره ۴-۵ میزان تأکید کتابهای درسی ادبیات بر ترغیب نوآوری.....
۱۴۵.....	جدول شماره ۴-۶ نتایج آزمون t برای ترغیب نوآوری.....
۱۴۶.....	جدول شماره ۴-۷ میزان تأکید کتابهای درسی ادبیات بر پرورش روحیه انتقادی.....
۱۴۷.....	جدول شماره ۴-۸ نتایج آزمون t برای پرورش روحیه انتقادی.....
۱۴۸.....	جدول شماره ۴-۹ میزان تأکید کتابهای درسی ادبیات بر پرورش تولید هنری.....
۱۴۹.....	جدول شماره ۴-۱۰ نتایج آزمون t برای پرورش تولید هنری.....
۱۵۰.....	جدول شماره ۴-۱۱ میزان همخوانی ارزشیابی کتابهای درسی ادبیات با رویکرد تربیت هنری.....
۱۵۱.....	جدول شماره ۴-۱۲ نتایج آزمون t برای ارزشیابی هنری.....
۱۵۲.....	جدول شماره ۴-۱۳ میزان تأکید کتابهای مورد بررسی بر سؤالات پژوهش به تفکیک پایه.....

فهرست نمودار

صفحه	عنوان
۱۳۴	نمودار شماره ۱-۴ میانگین تحلیل کتاب‌های ادبیات دوره متوسطه رشته علوم انسانی بر مؤلفه های زیبایی‌شناسی.....
۱۳۵	نمودار شماره ۲-۴ میانگین تحلیل کتاب‌های ادبیات دوره متوسطه رشته علوم انسانی بر ترغیب حس کنجکاوی.....
۱۳۶	نمودار شماره ۳-۴ میانگین تحلیل کتاب‌های ادبیات دوره متوسطه رشته علوم انسانی بر مؤلفه های ترغیب نوآوری.....
۱۳۷	نمودار شماره ۴-۴ میانگین تحلیل کتاب‌های ادبیات دوره متوسطه رشته علوم انسانی بر مؤلفه های پرورش روحیه انتقادی.....
۱۳۸	نمودار شماره ۵-۴ میانگین تحلیل کتاب‌های ادبیات دوره متوسطه رشته علوم انسانی بر تولید آثار هنری.....
۱۳۹	نمودار شماره ۶-۴ میانگین تحلیل کتاب‌های ادبیات دوره متوسطه رشته علوم انسانی بر ارزشیابی یا رویکرد تربیت هنری.....
۱۵۳	نمودار شماره ۷-۴ مقایسه تحلیل کتاب‌های مورد بررسی به تفکیک پایه.....

مقدمه

امروزه پژوهش را کلید حل بسیاری از مشکلاتی می‌دانند که بشر با آنها مواجه است انسان همواره در حال اندیشیدن برای حل مسائل زندگی خویش، و نیز بهبود بخشیدن به کیفیت زندگی خود است. پژوهش حاضر نیز با هدف بررسی چگونه زیباتر، شیرین‌تر و دلنشین‌تر کردن یادگیری، اندیشه و در کل زندگی برای دانش‌آموزان است. برای این امر ما می‌توانیم از انواع تربیت استفاده کنیم مانند تربیت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی،..... که یکی از این تربیت‌ها تربیت هنری می‌باشد. تربیت هنری به عنوان یکی از کارکردهای اساسی و مهم نظام آموزشی مطرح می‌باشد اهمیت این کارکرد از آنجا ناشی می‌شود که تربیت هنری در ایجاد و بارورسازی زمینه‌های سازنده‌ای مانند بروز نوآوری و خلاقیت (تربیت عاطفی) ایجاد تغییرات عمیق در سلوک فردی، رشد اخلاقی، افزایش اعتماد به نفس، رشد مهارت‌های مربوط به دست‌ورزی کردن و ... تأثیر شگرفی دارد. از این‌روست که مکاتب گوناگون فکری، سیاسی، اعتقادی هنر را به منزله وسیله‌ای کارآمد جهت توسعه مفاهیم و معارف مختلف در جامعه دانسته و آن را در پرورش انسان به گونه‌ای متناسب با هدفهای خود بکار گرفته‌اند (میرزابیگی، ۱۳۷۰، ص ۱۵). با توجه به کارکردهای متنوع هنر می‌توان گفت ما به تربیت هنری بیشتر و بهتر به منظور پرورش انسانهای کامل و رشد یافته یعنی شهروندانی که تمدن شایسته و مناسبی را ارزش‌گذاری کنند، نیازمندیم (فاولر، ۱۹۸۹، ص ۶۲). در این پژوهش نقش کتابهای درسی ادبیات در تربیت هنری مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۱ بیان مسأله

آموزش و پرورش دارای کارکردهای مختلف فردی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است. رشد همه‌جانبه و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای تبدیل استعدادها بالقوه فرد و بروز و ظهور توانایی‌های انسانی در جنبه‌های مختلف از رسالت‌ها و مأموریت‌های تام آموزش و پرورش محسوب می‌شود. یکی از کارکردهای اساسی نهاد آموزش پرورش در هر جامعه که مبین بخش مهمی از اهداف این نهاد می‌باشد، تلاش در جهت رشد و شکوفایی قابلیت‌ها و استعدادهای هنری و زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان و یا آن چیزی است که اصطلاحاً تربیت هنری نامیده می‌شود. تربیت هنری در رشد و بروز استعدادها و قابلیت‌های شناختی، عاطفی و مهارت‌های دانش‌آموزان، نقش و تأثیر سازنده‌ای دارد، چرا که هنر تجسم خلاقیت انسان و حس زیبایی‌شناسی اوست (امینی، ۱۳۸۴: ص ۱۳). هاوسمن (۱۹۷۱) تربیت هنری را ناظر بر آموزش حواس مختلف، رشد تجارب حسی و لمسی، حساسیت و برخورد عمیق با جلوه‌های بصری، هنری و نقادی هنرمندانه می‌داند. در واقع از نظر وی تربیت هنری شامل آموزش اساسی حواس و رشد و آگاهی از تجارب بصری و آفرینش و اشکال نمادین بصری می‌باشد (ص ۳۰).

مفهوم تربیت هنری از دیدگاه چراغزاده به نقل از امینی ناظر بر دو معنای کاربردی و تئوریک می‌باشد. از نظر وی اصطلاح تربیت هنری به معنای تدریس هنرها به یک عمل یا فعالیت اشاره دارد و بعنوان یک حوزه تحقیقی و پژوهشی برآیند یاددهی و یادگیری در هنر را مورد مطالعه قرار می‌دهد. لذا او هدف تربیت هنری را عبارت از توانا ساختن دانش‌آموزان و افراد دیگر به کسب مهارت‌های مربوط به بیان و ابراز هنرمندانه، طراحی ارزش‌گذاری و قدردانی نقادانه و نیز کسب آگاهی از هنر و

حساسیت نسبت به ویژگی‌های زیبایی‌شناسانه‌ی اشیاء و پدیده‌های پیرامون می‌داند (امینی، ۱۳۸۴: ص ۸).

به اعتقاد (امینی، ۱۳۸۴) تربیت هنری دارای ابعاد گوناگونی می‌باشد که عبارتند از:

(۱) پرورش حس زیبایی‌شناسی

(۲) ترغیب کنجکاوی در یادگیرندگان

(۳) تولید آثار هنری

(۴) پرورش روحیه انتقادی در شاگردان

(۵) ترغیب تولید هنری در یادگیرنده

تربیت هنری از ابعاد و زوایای مختلف بوسیله صاحب‌نظران مورد بررسی و امعان نظر واقع شده است برخی صاحب‌نظران، مانند هاری برودی^۱ اهمیت تربیت هنری را از منظر زیبایی‌شناختی و هنری صرف مطرح کرده و تأکید می‌کند که ماهیتاً نشان‌دهنده اشکال اساسی تجربه انسانی بوده که زمینه بروز احساسات و تجلی خلاقانه وی را فراهم می‌سازند. در واقع هنرها موجبات دستیابی انسان را به دانش، بصیرت، ارزشها و معانی فراهم می‌آورند که در هیچ‌یک از حوزه‌های دیگر برنامه درسی وجود ندارد. بعلاوه کسب این بصیرت و معانی عمیق دربردارنده تأثیرات و نتایج پیش‌رونده و استعلایی هم می‌باشد که به نوبه خود درون‌بینی، تعالی روحی، احساسی و ذوقی وی را دربر دارد. برودی ضمن

^۱ . Harry Broudy

اشاره به نتایج و اثرات مثبت تربیت هنری در افزایش نمرات خواندن، نوشتن و حساب، تصریح می‌کند که تربیت هنری نه بر اساس میزان کمک آن به آموزش دروس دیگر (نتایج و تولیدات غیر زیبایی‌شناختی) بلکه به خاطر کمکی که به رشد و گسترش ارزشهای زیبایی‌شناسی و درک ارزشهای زیبایی‌شناختی می‌کند، از اهمیت خاصی برخوردار است. از نظر برودی تجربه زیبایی‌شناسی یک تجربه مهم و حیاتی است که تمامی شناخت، قضاوت و عمل فرد بدان بستگی دارد (برودی، ۱۹۷۷، ص ۱۱۸). شپرد و راگان^۱ برنامه درسی هنر و زیبایی‌شناسی را ناظر بر ایجاد مجموعه‌ای از بینش‌ها و آگاهی‌هایی می‌دانند که باید نهایتاً در دانش‌آموزان ایجاد گردد. این آگاهی‌ها عبارتند از:

۱- آگاهی زیبایی‌شناسی ۲- آگاهی خلاقانه ۳- آگاهی انسانی ۴- آگاهی ارتباطی ۵- آگاهی تجربه.

تربیت هنری از ابعاد دیگری هم که واجد آثار عینی‌تر و ملموس‌تری می‌باشد مورد توجه قرار گرفته است. از نظر روحی و روانی، تربیت هنری در زمینه‌هایی مانند تخلیه روانی^۲، کاهش اضطرابها و تنش‌های روانی، تعدیل عواطف و کنترل احساسات، ایجاد حس خودارزشی^۳، و اعتماد به نفس و ابراز وجود، کاهش و حل تعارضات شخصیتی، کسب بینش و بصیرت نسبت به احساسات خود و دیگران، آشکار ساختن انگیزه‌های ناخودآگاه، نقش و تأثیر قابل ملاحظه‌ای دارد (میرزاییگی، ۱۳۷۰، ص ۳۷).

^۱. Shephard and Ragan

^۲. Catharsis

^۳. Self- Worth

عرصه اخلاق و معنویت و کمال‌جویی هم قلمرویی است که باید استعداد‌های افراد را شناخت و آن را همچون بذری رویاند و آبیاری و مراقبت کرد تا به مراحل بالاتر رشد برسد. نقش هنر در این زمینه می‌تواند توجه دادن انسان به فطریات و جاذبه‌های معنوی و راز خلقت و چرایی زیستن و هدف آفرینش باشد (محدثی، ۱۳۸۶).

نظریات تربیتی گوناگون نیز از زوایای مختلف به هنر پرداخته‌اند، برای مثال پایدارگرایان معتقدند که هنر اساساً یک منبع دانش، عقاید در مورد جهان پیرامونی می‌باشد که یک بخش اساسی از آموزش و پرورش هر شهروندی را تشکیل می‌دهد ... ابزارگرایان، اهداف تربیت را از منظر میزان تأثیر و کمکی که هنر اصولاً، به حصول و تحقق سایر اهداف نظام آموزشی می‌کند، مورد توجه قرار می‌دهند. آنها از تربیت هنری، به این دلیل که توجه به فهم و بیان را افزایش داده و در نتیجه به رشد ساختار زبان و ارتباط، تفکر انتقادی و مهارت‌های حل مسئله کمک می‌کند، دفاع می‌کنند. از این‌رو در یک رویکرد جامع تربیت هنری باید هر دو بعد وجود داشته باشد. هنر باید هم به دلیل کمک‌های خاص و بی‌نظیرش به یادگیری و هم به خاطر کمک به تحقق اهداف عمومی نظام آموزشی مورد توجه باشد.

در نظام آموزش و پرورش بویژه در کشورهای دارای نظام آموزشی متمرکز، یکی از مهم‌ترین وسایل و ابزارها برای پرورش ابعاد مختلف تربیتی دانش‌آموزان محتوای کتابهای درسی است. محتوا وسیله‌ای برای تحقق اهداف آموزشی است.

متأسفانه در مدارس و مراکز آموزشی کشورمان تربیت هنری جدی گرفته نمی‌شود و در برنامه‌های درسی، هنر از جایگاه شایسته و مناسبی برخوردار نیست. در صحنه عمل، تربیت هنری حتی در شکل محدود و ناقص خود به مثابه یک ماده آموزشی بی‌اهمیت مطرح است که مدیر مدرسه برای جبران

عقب‌ماندگی‌های درس دانش‌آموزان در آنچه که به اصطلاح دروس مهم و اساسی نامیده می‌شود (مثل ریاضیات، علوم و ادبیات) ساعاتی از وقت محدود این درس را گرفته و به آنها اختصاص می‌دهد. طبعاً نتیجه چنین وضعیتی، محروم کردن دانش‌آموزان از مجموعه وسیعی از تجارب غنی آموزش و پرورش و قلمروهای معنایی است که تأثیری بس سازنده در ظاهر ساختن و بارور کردن استعداد بالقوه آنها دارد (امینی، ۱۳۸۴، مقدمه).

نتیجه چنین وضعیت نامناسبی در تربیت هنری در سطح خرد، محروم کردن دانش‌آموزان از تجارب غنی آموزشی و پرورشی و در سطح کلان، عدم موفقیت نظام آموزشی در رشد و بروز قابلیت‌های شناختی (مثلاً خلاقیت)، ایجاد نگرش‌های عاطفی مناسب و مهارت‌های عملی کارآمد در دانش‌آموزان است. به طور کلی تربیت هنری در نظام آموزشی کشور ما از یک سو با محدودیت‌های نظری و فکری و از سوی دیگر با موانع و تنگناهای اجرایی و عملی دست به گریبان است. محدودیت‌های نظری ریشه در عدم اعتقاد و باور برنامه‌ریزان و کارورزان آموزشی به ضرورت و نقش ویژه تربیت هنری در شکوفایی قابلیت‌ها و استعدادهای مختلف دانش‌آموزان و تحقق اهداف مختلف نظام آموزشی دارد. موانع اجرایی هم ناظر بر مشکلات و کمبودهای عمده‌ای است که در زمینه اجرای مناسب برنامه‌های درسی هنر در مدارس وجود دارد، از جمله اینکه در مورد سه عامل بسیار مهم یعنی کتاب، معلم و وقت متأسفانه فکر اساسی نشده است (هراتی، ۱۳۷۱، ص ۳۶۵). بر این اساس مسأله اصلی پژوهش آن است تا چه حدی در کتاب‌های درسی ادبیات دوره متوسطه بر تربیت هنری و ابعاد گوناگون آن تأکید شده است؟ دیدگاه دبیران ادبیات به عنوان مدرسان این کتاب‌های درسی چیست؟